

Horváth István: Tornyot raktam

Évgyűrűk — lehetne címe Horváth István gyűjteményes verskötetének, s ez a cím nemcsak az évenkénti kronológiai elrendezést, hanem a hatvanon felüli romániai magyar költő életművének folyton meg-megújuló, de mégis azonos fogalmi-tartalmi-képi szerkezetét is jelezné. A nagy sikerű „írói falurajz”, a *Magyarózdai toronyalja*, tizenkét verseskötet, elbeszélések, regények, ifjúsági könyvek szerzője autodidaktaként lépett az irodalmi élet színterére — harisnyásan a kolozsvári főtérre.

Már első verseiben körvonalazódnak költészete főbb jellemzői, erőnei és gyengéi, később is vissza-visszatérő motívumai. Ez az időszak még az ösztönös verselőé, akiből gáttalanul ömlik a vers, könnyedén „zeng a dal”, a szépért lelkesedő természeti ember indítékaival tanulja a versírást, nem hamuban, mint Arany, de hasonló okok miatt a tehén szarvára, törökbúzaháncsra, kérgétől megszabadított erdei fára. Eleinte a szokványos kezdőköltő-témák ihletik őt is: „*Napok... Honnan jösztek, hova lesztetek?*” (Napok); „*Sokan azt mondják, hogy / nem érdemes élni. / Én pedig szeretnék / hétszáz évvel / száz éveket mérni*” (Élni). A mindenre verssel való reagálás képességének örömebe feledkezés igénytelen strófacát is szül: „*Jön a tavasz, melegedik, / s bánatom nem elegyedik. / Nem ér hozzá semmi öröm, / szívem falát vágygal töröm*” (Mint a száraz katáng szára); s a Nyugat-epigonok hatására keveredhetnek népies ízű kifejezései közé ilyen sorok: „*Lila trónusán hallgatott a csend. / Lelkem előtte sírva hegedült, / S szívem kolompolt, mint bús juh-harang*” (Idegen mezőn). Mindezekkel együtt meglepően korán, adys méltósággal viseli magán költőkoronáját.

Az erdélyi táj színgazdag képei — melyek egész költői pályafutásán végigkísérik — mellett a napi életből les el jeleneteket, s ebből származik a gyűjtemény címadó verse is, a *Tornyot raktam...*, amely egyben költői és emberi programot határoz meg: mindig és újra felrakni a ledőltnyot, épüljön az akár „csuszából” (kukorica csutájából), akár a legkeményebb kőből. E program mellett a politikai állásfoglalása is tudatosan számára, a *Nehéz szántás* ökölszorító elmélkedése hamarosan a „Paraszt, ébredj, törd a jármot!” felszólításban érik tevékenységgé.

A költő városba kerülésével művészete egyik alapkonfliktusa jön létre. Számos versében izgatja határhelyzete: a falu csupán annyit lát már belőle, hogy „Csak ír, s nem dolgozik”, a városban azt vizslatja sok kiművelt agy, — *Hozzánk mértén, lám, / Hogy ki s mennyi vagy? / Öt és fél osztály, / S az is elemi. / Lehet valaki / Ezzel szellemi / Ez, az?*” (Örökös vizsgán). A város persze, pozitív hatással is van rá, látókörét tágítja, az önművelés szükségére világít rá.

A negyvenes évek második felében megjelennek a munkásfigurák is írásaiban, s a versek ritmusa, az idők dinamikáját követve, pattogóbbá válik. A parasztköltő, az autodidakta számára különösen nehéz volt eligazodni az ötvenes évek világában, ha költészete feladatát, hivatását próbálta tisztázni. Könnyen félre is vezette a kritika. A sematizmus elszürkítette költészetét, „színpompás tehetsége hosszú időre elsivárodott”. — ahogy Deák Tamás bevezetőjében jellemzi ezt a korszakot. A mostani válogatásban ezen időszakot csak néhány vers képviseli, s inkább arra a fordulatra figyelmeztet, ami az új évtized elején állt be Horváth István költészetében. Idilli világát szétzúzva eladdig ismeretlen érzés gyöttri; hiába erőlködik, biztatja a dalt, csak nem repül: „*Fecskemadár a dal. / Fagyos ősz a bánat. / Fagyos őszben nehezen bont / fecskemadár szárnyat*” (Nem engedem lelkem...). S e vers közelében az újabb téli kép, de nem a korábban oly kedves, hőszállingózásos, gyermekkacajos „természeti” tél jelenik meg: „*Szorongat a magány, / mint tó a levelet, / ha jéggé dermedtik / a fagyasztó szelek...*”

Horváth István költői termése a hatvanas években érik be. Ekkor fogalmazza meg legteljesebben ars poeticáját: „*Azért vagyok, hogy minden szépnek / legyenek*

megértő folytatója, ... Vagyok az élet harcostársa, / testvére minden teremtnök" (Testvére minden teremtnök). A kezdeti természeti szépségeszménytől eljutott a teremő társadalmiig, és amíg ezt az utat megtette, az alatt — a korábbi meglehetősen egyhangú — formai eszköztára is gyarapodott. A már említett, szerepnek érzett adys attitűd („Ketten mentünk a porzó, szűz havon, / Én és a Nyugalom”) mellett majd József Attila hatása érződik, képekben („álmodik a csend”) és gondolatokban („Örökölt, / Ősöztönök hullámhosszán / Üzent bennem ezer ő”) egyaránt.

Horváth István leíró-elbeszélőként van jelen verseiben. Lírikus önmagát csak néha-néha, pillanatokra vetíti elének. Egyetlen, hatalmas és kimeríthetetlen témája a táj. Nemcsak ezzel indítja költeményeit, de a kiteljesedés is ebben megy végbe. A tájat, a természetet elmeséli-lefesti: „Úgy néztem a mezőt, mint megéledt mesét”, s ezt a mesét adja ő is tovább — színekkel, képekben. Tucatszámra idézhetnének úde, friss képeit, s nagyon találó Kántor Lajos megállapítása: „Nem a mondanivaló nagysága, újszerűsége a megragadó ezekben, hanem a lírai élményként ható emlékek melege, a képek egyszerűsége, kristálytisztasága.” *Harmat a fűszálon* — ahogy egy kötetcíme is jelzi. Nem lehet azonban elhallgatni azt sem, hogy a hatszázhatvan oldalon a leíró versek tömege némi monotoníát eredményez, amit még csak fokoz, hogy a tematikai beszűkülést nem ellensúlyozza hangulati és stílári változatosság, s hogy a tájélményből jelképi jelentés csak ritkán bontható ki, az érzéki síknak nem épül mindig fölébe a súlyosabb gondolati. Biztató jelként foghatjuk fel, hogy Lászlóffy Aladár, a romániai magyar gondolati líra jelentős képviselője, már az 1962-es *Fenséges adósság* című versgyűjteményből kihallotta az erősödő intellektualizálódás hangjait, s úgy véljük, későbbi, az öregkori önmagára figyelés verseiben is megőrződött ez a jelleg, aminek tulajdonítható, hogy Horváth István költészete megújulhatott, s nem merevedett rá a népies hangvétel kényszerű póza. (*Kriterion*, 1972.)

JANKOVICS JÓZSEF

Dávid Gyula–Mikó Imre: Petőfi Erdélyben

Bem, az „idegen” tábornok nem ismerte azt a földet, ahová harcolni jött, s a népet sem, amelynek lobogóját kezébe vette. Dés felé vonulva 1848 decemberében azt sem sejtette, hogy majdani segédtsíztje, Petőfi Sándor, pontosan tizennégy hónappal korábban ugyanazon az útvonalon kocsizott Kolozsvár felé. Petőfi az „örökké kedves emlékü Koltót” maga mögött hagyva közeledett „ifjú hitvesével” a régóta áhitott, de még sohasem látott város felé. Bem mögött közvetlenül Bécs lerombolt barikádjai állottak. Mindkettőjük előtt a diadalmas téli hadjárat — segesvári horizonttal.

Petőfinek hosszú esztendőök óta dédelgetett álma teljesült, amikor végül is 1847 októberében leírhatta ezt a mondatot: „... benn valék a kicsiny és kedélyesen tarka Kolozsvárban, melynek utcáit most gyönyörrel szemlélem...” Tudjuk, 1843 októberében, amikor Debrecenben felcsapott vándorkomédiásnak, azt remélte, hogy egy hónap elteltével Kolozsvárott fog játszani. De a bihardíszegi és székelyhídi fellépéseket nem követte több. A színtársulat feloszlott, s Petőfit a decemberi napok már ismét Debrecenben találják.

Három esztendőnek kellett eltelnie, hogy a költő ismét átlépje Magyarország időben visszavetített mai délkeleti határait.

„Ha összeszámoljuk Petőfi Sándor rövid életének napjait, az derül ki, hogy közel egy esztendőt töltött Erdélyben, a Partiumot és a Bánságot is beleértve...” — kezdi Mikó Imre kolozsvári művelődéstörténész a romániai magyarság Petőfi emléke előtt tisztelgő könyvének bevezető fejezetét. És mivel időbeli szakadékok vá-